

DOBELES APKĀRTNES MĀCĪTĀJMUIŽU BIBLIOTĒKU UN ARHĪVU LIKTENIS 1905.GADA REVOLŪCIJĀ: AUGUSTA BĪLENŠTEINA LIECĪBA DOBELES EVAŅĢĒLISKI LUTERISKĀS BAZNĪCAS GRĀMATĀ

Aina Štrāle, M. sci. soc.

Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliotēku attīstības institūts

Zinātnieks (*Dr.chem., Dr.hist.h.c.*) Jānis Stradiņš apcerē „Augusta Bīlenšteina (1826-1907) devumu un likteni latvieša acīm XX gadsimta nogalē pārlūkojot”¹, rakstījis: „Ir ļoti jānožēlo, ka gluži jaunas līnijas cienījamā zinātņu vīra attiecībās ar latviešiem ienesa 1905.gada revolūcija, kas sākās gadu pēc (A.Bīlenšteina autobiogrāfijas) „Laimīgās dzīves” klajā nākšanas. A.Bīlenšteina mūža dramatiskais noslēgums saprotams autobiogrāfijā nav dokumentēts”. Šis J.Stradiņa raksts noslēdz 1995.gadā izdoto² A.Bīlenšteina autobiogrāfijas latviskojumu, apcerei J.Stradiņš pievienojis arī revolucionāri noskaņotā rakstnieka Dāvida Beikas (1885-1946), 1905.gada decembrī izdarītās mācītājmuižas demolēšanas vadītāja, sarakstītā romāna „Mežabrāļu gads”³ fragmentu, kas detalizēti atspoguļo A.Bīlenšteina grāmatu, dokumentu, kā arī zinātniskai izpētei vāktu priekšmetu sadedzināšanu 1905.gada decembrī.

Taču, kā liecina dokumenti un publikācijas, revolucionāri A.Bīlenšteina mājā iebrukuši divreiz, pirmoreiz tas noticis jau 1905.gada vasarā. Par to liecina kāds Dobeles novadpētniecības muzejā saglabājies, A.Bīlenšteina ieraksts Dobeles baznīcas grāmatā, kas ierosināja atgriezties pie literatūrā vairākkārt apskatīta notikuma: pie cienījamā baltvācu zinātnieka latviešu valodas, folkloras, etnogrāfijas pētnieka daļējas bibliotēkas, arhīva un zinātniskas izpētes vērtu priekšmetu pakāpeniskas iznīcināšanas 1905.gadā. A.Bīlenšteina ieraksts Dobeles baznīcas grāmatā: „1905.g. latviešu revolūcija un mana atkāpšanās no amata”⁴ atspoguļo mācītāja uzskatus par 1905.-1907.gada revolūcijas cēloņiem, kā arī liecina, ka revolucionāru ielaušanās mācītājmuižā notikusi arī 1905.gada augusta sākumā.

Augusts Bīlenšteins pētījis latviešu valodu un etnogrāfiju, folkloru. Bijis Latviešu Literāriskās biedrības vadītājs, mācītājs, vairāku atzinīgi novērtētu latviešu gramatikas pētījumu autors, viņa zinātnisko darbu lokā minami arī pētījumi par latviešu tautas dzīves telpas robežām, koka būvēm, amatniecības piederumiem, latviešu tautas dziesmām,

¹ Stradiņš, Jānis. Augusta Bīlenšteina devumu un likteni latvieša acīm XX gadsimta nogalē pārlūkojot / Bīlenšteins, Augusts. Kāda laimīga dzīve. Dobeles mācītāja Dr. A.Bīlenšteina autobiogrāfija. – Rīga: Rīgas multimēdiju centra apgāds, 1995. – 372. – 387 lpp.

² Bīlenšteins, Augusts. Kāda laimīga dzīve. Dobeles mācītāja Dr. A.Bīlenšteina autobiogrāfija. – Rīga: Rīgas multimēdiju centra apgāds, 1995. – 414 lpp.

³ Beika, Dāvids. Mežabrāļu gads: Memuāri: Ciņas un cilvēki piektā gada revolūcijā. – Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1956. – 29. – 33. lpp.

⁴ Dobeles novadpētniecības muzejs, Dobeles evaņģēliski luteriskās draudzes baznīcas grāmata, mācītāja Augusta Bīlenšteina rokraksts, 1905.gads.

mīklām. Minēto ierakstu Baznīcas grāmatā A.Bīlenšteins veicis revolucionāru vandālisma aizvainots. Aizvainojums bija ietekmējis viņa vēstures kolīziju interpretāciju un latviešu tautas pirmās atmodas notikumu vērtējumu. Ieraksts Baznīcas grāmatā norāda uz tiem notikumiem „kas (A.Bīlenšteina izpratnē) izraisīja šīs kļūmīgās jukas un mūsu kultūras daļēju izpostīšanu”⁵.

Kā pirmo no iemesliem, kas „gan tieši neizraisīja revolūciju, bet pamazām mudināja uz patreizējo apvērsumu”, A. Bīlenšteins minējis 19.gs. 40.gadu notikumus – pareizticīgās baznīcas iespiešanos Vidzemē: „tādā veidā bija plānots iedzīt ķīli baltu provincēs, apsolut īpašumus „siltajās zemēs”, rosināt zemniekus aiziet no evaņģēliski luteriskās baznīcas. Saskaņā ar ģenerāļa [V.] Bobrinska ziņojumu Aleksandram II 60.gadu sākumā: tā bija, Krieviju apkaunojoša, oficiāla zemnieku apmānīšana, pirmā igauņu un latviešu sacelšanās pret mācītājiem un evaņģēliski luteriskajiem vāciešiem, kā arī pirmā reliģiskās indifferences un nihilisma izplatīšana”⁶.

1846.gada 13.aprīlī A.Bīlenšteina sacerēta dzejoļa „Tērbatas doms” rindas uzvēdī baltvāciešiem nozīmīgas izjūtas: „*Senas saknes dzīvo zemē šajā, Tiecas debess gaismā mūžīgajā. Cēlu spēku te vēl sajust var Vācu zinātne un vācu gars.*”⁷, bet „vācu gars” jau tolaik bija apdraudēts, inteligēntais, latviešu kultūrai lojālais vācietis A.Bīlenšteins pauda bažas: „Šajos vārdos izpaužas tā laika noskaņojums. Tajos četrdesmitajos gados Vidzemes luterticīgie iedzīvotāji (latvieši un igauņi) sakarā ar dažādu sajukumu gadiem bija pieķērušies maldīgajām cerībām, ka pieņemot pareizticību varētu uzlaboties viņu materiālie apstākļi. Arī Tērbatā mēs redzējām kā igauņu zemnieki bariem steidzās uz kristīšanu, un jutām, ka Baltijai tuvojas kritiski laiki”⁸. 1846.gadā no luterāņu (zemnieku nīstās kungu baznīcas) bija aizgājuši 32 803 vidzemnieki. 1852.gadā, kad masveida konversija bija beigusies, pareizticīgajiem Vidzemē bija 87 draudzes. Bet, kā raksta vēsturnieks Arveds Švābe (1888-1959), Latvijas pareizticīgo baznīcā neieviesās ne svētbilžu pielūgšana, ne gavēšana, ne īpašā krusta mešana, toties pareizticīgo latviešu baznīca bija spiesta pieņemt daudzas luterāņu tradīcijas. A.Bīlenšteins savā revolūcijas cēloņu izklāstā minējis cara Aleksandra II adjutanta ģenerāļa V.Bobrinska ziņojumu, kurš, atgriezies no vizitācijas brauciena pa Vidzemi, savā ziņojumā apgalvojis, ka no Vidzemes 140 000 pareizticīgajiem labi ja viena desmitā daļa sevi atzīst par pareizticīgajiem, tāpēc konversija uzskatāma par krāpšanu. Kad V.Bobrinska ziņojums 1864.gadā bija apspriests valdībā, tika dots ķeizara akcepts otrreizējai vizitācijai. Otrās vizitācijas laikā simtiem zemnieku lūguši atļauju atgriezties luterticībā, motivējot lūgumu ar dažādiem iemesliem, galvenokārt ar to, ka nav saņēmuši solīto zemi, un, ka konversija sarežģījusi zemnieku un luterticīgo muižnieku un mācītāju attiecības. Pareizticīgie zemnieki bija spiesti paciest luterticīgo baronu un mācītāju pāridarījumus. Augusts Bīlenšteins savu revolūcijas cēloņu izklāstījumā bija piekritis ģenerāļa V.Bobrinska apgalvojumam, ka notikusi oficiāla zemnieku apmānīšana: zemnieki konversijas rezultātā

⁵ Turpat.

⁶ Turpat.

⁷ Bīlenšteins, Augusts. Kāda laimīga dzīve. Dobeles mācītāja Dr. A.Bīlenšteina autobiogrāfija. – Rīga: Rīgas multimēdiju centra apgāds, 1995. – 73. lpp.

⁸ Turpat.

izrādījās zaudētāji, radās apstākļi, kas vairoja pareizticīgo zemnieku un luterticīgo baronu un mācītāju naidu. Varam piekrist A.Bīlenšteina uzskatam, ka pareizticīgās baznīcas masveida iespiešanās Vidzemē 19.gs. 40.gados, kāpināja latviešu zemnieku un baltvācu naidu, un, ir viens no netiešiem 1905.-1907.gada revolūcijas cēloņiem.

Kā otro revolūcijas cēloni A.Bīlenšteins minējis „Pēterburgas Avīžu” nodibināšanu un izplatīšanu: „šim izdevumam sekoja daudz citu preses izdevumu, kas uz sava karoga rakstīja nacionālismu un naidu pret vāciešiem”⁹.

Šeit A.Bīlenšteins minējis kādu Māteru. Domājams, žurnālistu, rakstnieku un politiķi Māteru Juri (1845-1885). Bet pirmkārt, par to kā baltvācu sabiedrība uztvēra „Pēterburgas Avīžu” nākšanu klajā: „Tikko šī nedēļas lapa („Pēterburgas Avīzes”) 1862.gadā bija parādījusies, tā paša gada rudenī R.Šulce (Rūdolfš Šulcs, 1807-1866, pret latviešu atmodas kustību vērsta vācu mācītāju laikraksta „Latviešu Avīzes” redaktors) ziņoja Kurzemes mācītāju sinodei, ka pēc progresa un izglītības alkstošās tautas vadoņi ne vienmēr sastop pie muižniekiem un garīdzniekiem gaidīto atbalstu un padomu, drīzāk šķēršļus un nesapratni, tāpēc ir kļuvuši pret vāciešiem aizdomīgi un naidīgi noskaņoti”¹⁰ Vai tiešām tikvien kā muižnieku un garīdznieku atbalsts un padoms būtu kļiedjis latviešu inteliģentu karstākās vēlēšanās? A.Bīlenšteins savā autobiogrāfijā gan apgalvojis, ka viņa pūles iedibināt mieru attiecībās ar nacionālajām partijām nebijušas gluži veltīgas, un kādā savā runā 1866.gadā viņš varējis ziņot par miera un harmonijas iestāšanos starp baltvāciešiem un latviešiem.

Kādēļ A.Bīlenšteins kā īpaši naidīgu baltvāciešiem minējis Māteru Juri? Viņš no Jelgavas vadīja labā spārna opozīciju pret Rīgas Latviešu biedrību, izdeva laikrakstus „Baltijas Zemkopis” (1875-1880) un „Tiesu Vēstnesis” (1880-1884). Lai vājinātu Rīgas Latviešu biedrības autoritāti Kurzemē, J.Māters otro dziesmu svētku laikā nodibināja Jelgavas Latviešu biedrību. Viņš baudīja Kurzemes gubernatora fon Līlienfelda (Lilienfelds Pauls Frommhols Ignātijs fon, 1829-1903) labvēlību – savos laikrakstos uzbrukdams Rīgas Latviešu biedrībai, ka tā nepamatoti lietojot tautas vadones („māmuļas”) vārdu, ka tā pārstāvo tikai latviešu pilsētniekus un aizmirstot, ka tautas pamats ir zemnieki. Utopiska šķiet J.Mātera doma, ka tautas vadība pienāktos latviešu muižniecībai, par kādu ar laiku izveidotos latviešu sīkgruntniecība. Tāpēc viņš aicināja iepirkt mājas. Arī J.Māters aizrāvās ar slavofīlu idejām, propagandēdams domu par latviešu muižniecību, viņš vienlaikus aizstāvēja Baltijas rusifikāciju: „Mēs nevaram būt valsts valstī, tāpēc jāmacās krievu valoda... Baltijas guberņa pieder pie Krievijas kā kura katra guberņa, un mūsu pavalstnieku pienākums spiež mūs tuvoties krievu tautai”¹¹. 1878. gadā, kad tika apspriesti projekti par landtāga reformēšanu, J.Māters prasīja ievest krievu zemstes, apgalvodams, ka: „Latvieši nekad nekops citādu garu nekā valdība vēlas, nekā tas tiek kopts visā Krievijā”¹². Kas A.Bīlenšteinam bija netīkamāks Mātera uzskatos, utopiskā ideja par latviešu muižniecību, vai rusifikācijas propaganda?

⁹ Dobeles novadpētniecības muzejs, Dobeles evaņģēliski luteriskās draudzes baznīcas grāmata, mācītāja Augusta Bīlenšteina rokraksts, 1905.gads.

¹⁰ Bīlenšteins, Augusts. Kāda laimīga dzīve. Dobeles mācītāja Dr. A.Bīlenšteina autobiogrāfija. – Rīga: Rīgas multimēdiu centra apgāds, 1995. – 327. lpp.

¹¹ Švābe, Arveds. Latvijas Vēsture 1800 – 1914. 2. izdevums. – [Upsala]: Daugava, 1962. 511.lpp.

¹² Turpat.

Domājams, ka ideja par latviešu muižniecības iespējamību jebkuru baltvācieti būtu kaitinājusi ne mazāk kā latviešu tautas rusifikācija.

Nākamais A.Bīlenšteina minētais revolūcijas iemesls ir: „Latviešu nacionālās biedrības nodibināšana un darbība Rīgā 60.gadu sākumā, saukta Latviešu biedrība”¹³.

Augusta Bīlenšteina nostāja pret latviešu nacionālās atmodas izpausmēm, to skaitā Rīgas Latviešu biedrību bijusi nepastāvīga: „Luterāņu mācītāji bij[a] tie, kas ne vien pirmie sāka, bet arī visilgāk turpināja cīņu pret tautas atmodu. Dobeles vācu draudzes mācītājs A.Bīlenšteins, kas 30 gadu bij[a] Latviešu draugu biedrības priekšnieks, 1885.gadā atzinās, ka „katru gadu tepat drīz veselās paaudzes laikā biedrības dienas kārtībā stāvēja jautājums par tautisko kustību”¹⁴, rakstījis vēsturnieks Arveds Švābe. Tātad „tautiskā kustība” allaž darīja uzmanīgus Baltijas luterāņu mācītājus. Bet A.Bīlenšteina rakstītais liecina, ka bija iespējami arī lojalitātes apliecinājumi latviešu tautas atmodai, jādodomā, ka inteligentākie baltvācieši pat gaidīja no latviešu intelligences baltvācu inteligentu sarežģītā stāvokļa izpratni. Par to liecina arī kāds ieraksts A.Bīlenšteina autobiogrāfijā, kurā viņš atzinis, ka Rīgas Latviešu biedrības jubilejā 1893.gadā svinību kopīgā noskaņā likusi saprast, ka viņš vairs netiek uzskatīts par šīs biedrības ienaidnieku, jo daudzu biedru attieksme bijusi labvēlīga. Tomēr, jādodomā, ka tieši pēc 1905.gada notikumiem, A.Bīlenšteina uzskati par Rīgas Latviešu biedrības nozīmi krasi mainījās – tās darbību viņš atzina par vienu no 1905.gada notikumu ierosinātajiem.

Kā ceturto revolūcijas iemeslu A.Bīlenšteins minējis senatora Manaseina revīziju: „ar viņa daļēji latviešu ģenerālstābu, apstākļu revīzijai Baltijas provincēs”. Pēc A.Bīlenšteina uzskatiem viens no revīzijas nepārprotamiem nolūkiem bija: „denunciācijas no latviešu tautas puses, tādējādi dodot valdībai rokās ieročus pret vāciešiem”¹⁵.

Slavofilu vienotās Krievijas ideja pauda uzskatu par vienu valodu (krievu), vienu ticību (pareizticību). Slavofili vērsās pret Baltijas guberņu īpatnībām. 1882.gada janvārī tika ziņots caram, ka revīzija nepieciešama sakarā ar īpašiem Baltijas guberņu apstākļiem. Senators Nikolajs Manaseins (1835-1895) 1882.gada 12.maijā ieradās Rīgā un uzsāka revīziju. Slavofilu iespaidoti, Baltijas autonomijas pretinieki saistīja ar šo revīziju lielas cerības. Vai par A.Bīlenšteina minēto, „daļēji latviešu ģenerālstābu”, var uzskatīt to, ka starp Manaseina darbiniekiem bija vairāki latvieši un igauņi? Piemēram, tulks – jurists Andrejs Stērste (1853-1921) un Krišjānis Valdemārs (1825-1891), kas bija personīgi informējis Manaseinu par Baltijas apstākļiem. Tāpēc Rīgas Latviešu biedrības vadībai bija iespēja ietekmēt revīzijas gaitu, organizējot laukos masu petīciju iesniegšanu, kā arī nododot Manaseinam plašu reformu programmu. „Manaseina revīzijas sekas kļuva redzamas 1885.gadā : par Vidzemes un Kurzemes gubernatoriem iecēla krievus, tiesāja

¹³ Dobeles novadpētniecības muzejs, Dobeles evaņģēliski luteriskās draudzes baznīcas grāmata, mācītāja Augusta Bīlenšteina rokraksts, 1905.gads.

¹⁴ Švābe, Arveds. Latvijas Vēsture 1800 – 1914. 2. izdevums. – [Upsala]: Daugava, 1962. 369.lpp.

¹⁵ Dobeles novadpētniecības muzejs, Dobeles evaņģēliski luteriskās draudzes baznīcas grāmata, mācītāja Augusta Bīlenšteina rokraksts, 1905.gads.

Rīgas un Rēveles pilsētas galvas par pretošanos krievu valodas ieviešanai”¹⁶. Rusifikācija patiesi bija „situsi augstu vilni”, vēršanās pret vāciešiem bija notikusi.

Nākamais A.Bīlenšteina minētais revolūcijas iemesls: „Pieaugošā jauno latviešu studēšana Maskavas un citās Krievijas universitātēs, no kurienes dzimtenē tika nests krievu studentu nihilistiskais, sociāldemokrātiskais gars. Valdoša bija kļuvusi latviešu „parole”: „Gaisma nāk no austrumiem””¹⁷.

Šo seno latīņu teicienu: „ex oriente lux” lietoja arī latviešu atmodas darbinieki. Bet, vai ar to, ka „gaisma nāk no austrumiem” bija jāsaprot, ka „gaisma” (proti, sociāldemokrātu idejas) nāca no Krievijas? Patiesi: 19.gs. 80.gadu beigās Pēterburgas, Maskavas, un Tērbatas universitātēs, kā rakstījis arī A.Bīlenšteins: „Starp nihilistiski sociāldemokrātiskā garā noskaņotiem krievu studentiem, mācījās daudzi pēc jaunajām vācu materiālistiskās filozofijas idejām izslāpuši latviešu studenti”. Bet no kurienes patiesībā nāca šī tā dēvētā „gaisma”? Atbildi rodam A.Bīlenšteina rakstītājā:

„Sociāldemokrātiskais gars nāca arī citādā ceļā: no Šveices, vai no citām zemēm, gan personīgi, gan ar politiski sociālistisko literatūru, kuru aizvien vairāk studēja mūsu zemnieki.”¹⁸

Jauni elki un idejas ienāca arī no Vācijas. Kā krievu tā latviešu marksisti apguva vācu materiālistisko filozofiju. Faktu apliecinājuši divi jaunstrāvnieki – Rainis (1865-1929) un Janis Jansons-Brauns (1872-1917). J.Jansons-Brauns rakstīja: „Tā bija vācu marksistiskā literatūra (Marksa, Engelsa Kautska u.c. darbi) no kuras mācījāmies paši un mācījām citus”. Par to rakstījis arī Rainis: „1893.gadā, atpakaļ braucot no Vācijas, ievadu veselu somu ar sociālistisko literatūru, un tā no mana čemodāna izauga latviešu sociālistiskā kustība”. Savukārt, Pauls Dauge (1869-1946) apgalvo, ka arī viņš 1893.gada rudenī pārvedis no Berlīnes īpaši pagatavotā čemodānā ar divkāršām sienām, „lielu blāķi revolucionārās literatūras, ar ko turpmākos gados baroja mūsu studentu pulciņus Tērbatā, Pēterpilī un Maskavā”¹⁹. Sociālistisko literatūru patiesi studēja arī zemnieki, ir liecības, ka pat krogi revolūcijas laikā pārtapuši par bibliotēkām, kur bija lasāma sociālistiskā literatūra.

Starp 1905.-1907.gada revolūcijas cēloņiem A.Bīlenšteins minējis arī:

- **studentu nemierus Pēterburgā 1904.gadā 9.janvārī, „kas lika atpazīt jau ievērojamu slepenu organizāciju. Organizācija izauga ātri pāri visai valstij, līdz pat Baltijas zemei”;**
- **streiku gandrīz visās krievu augstskolās, „nedzirdētu mācību paralizēšanu arī vidusskolās, visas jaunatnes audzināšanas izpostīšanu – Eiropas lielvalstij necienīgi”;**
- **pārkrievošanu Baltijas tautskolās un Baltijas skolotāju semināros. „1890.gadā semināri un skolas bija kļuvuši par nihilisma un revolūcijas perēkļiem, pret ko**

¹⁶ Švābe, Arveds. Latvijas Vēsture 1800 – 1914. 2. izdevums. – [Upsala]: Daugava, 1962. – 450.lpp.

¹⁷ Dobeles novadpētniecības muzejs, Dobeles evaņģēliski luteriskās draudzes baznīcas grāmata, mācītāja Augusta Bīlenšteina rokraksts, 1905.gads.

¹⁸ Turpat.

¹⁹ Turpat, 524.lpp.

cīnīties mācītājiem un vācu skolu pārvaldei. Bet rokas saistīja kurators un „nepedagoģiskie” skolu inspektori”²⁰.

Pēc Manaseina revīzijas 1885.gadā Baltijas tautskolas nodeva Krievijas izglītības ministrijas pārziņā, ar ko tika ievadīta skolu rusifikācija. Arveds Švābe šai sakarā rakstījis: „Tas deva iemeslu Latviešu draugu biedrības priekšniekam A.Bīlenšteinam 1885.gada sapulcē ļaunpriecīgi apgalvot, ka tagad jāgulda kapā visas latviešu cerības spēlēt kādu politisku lomu”²¹. 1887.gadā krievu valdība izdeva „pagaidu nosacījumus” par tautskolām. Bija noteikts, ka arī tautskolās visi mācību priekšmeti, atskaitot reliģiju un baznīcu dziedāšanu, jā māca krievu valodā. Pēc dažiem gadiem tika dota pavēle arī pagastskolu pirmajās klasēs mācīt krievu valodā.

Revolūcijas cēloņu uzskaitījuma beigās A.Bīlenšteins piebilst: „**Minētajam līdzās pret vāciešiem, revolūcijas sākumā – pret valdību, darbojās skaitliski bagātīgā latviešu prese (ar dažiem izņēmumiem), tā strādāja cenzūras aizsegā, bet aizvien atklātāk un aizvien melīgāk.**”²²

Turpinājumā A.Bīlenšteins rakstījis, ka revolūcijai kalpojušas neskaitāmas skrejlapas, kas tika iespiestas slepenās pilsētas un lauku spiestuvēs, kā arī ievestas no ārzemēm. Skrejlapas vērsušās pret patvaldību, „par labu tautas valdībai”, pret kapitālu, pret kristietību, pret mācītājiem.²³

Manuprāt, tikai daļēji var piekrist šiem cienījamā zinātnieka un mācītāja minētajiem revolūcijas cēloņiem, vienlaikus atzīmējot, ka tieši 1905.gada traģiskie, notikumi, kas A.Bīlenšteinu bija skāruši personīgi, bija izmainījuši viņa attieksmi pret latviešu tautas pirmo atmodu un tās izpausmēm, kā arī ietekmējuši viņa vēstures notikumu interpretāciju.

Minētajā baznīcas grāmatas ierakstā varam izsekot arī A.Bīlenšteina atmiņām par 1905.gada notikumiem Dobeles apkaimē. A.Bīlenšteins rakstījis, ka 1905.gada vasarā Dobeles apkārtnē piedzīvoti ievērojami revolūcijas uzliesmojumi. Vasaras svētkos kāda apbruņota banda traucējusi noturēt lūgšanu par ķeizaru. Daudzās baznīcās notikuši dievkalpojumu traucējumi, kas, kā raksta A.Bīlenšteins, neapgāžami pierāda, ka kustība savos pamatos nebija ne agrāra, ne pret baznīcu, ne arī nacionāla, bet bija vērsta pret ķeizara valdību. Notikuši uzbrukumi pagasta tiesu ēkām, lai izpostītu ķeizara ģimenes un pagasta arhīviem, lai iznīcinātu rekrūšu sarakstus. 29.jūlija vakarā kāda banda ielauzusies mācītāja Georga Teodora Zēberga (1839-1921) mājā. No mācītāja rakstāmistabas ticis izņemts vērtīgs arhīvs un bibliotēka. A. Bīlenšteins liecina: „Kas gribēja iziet no mājas, tam draudēja. Tā iebrucēji iznesa visu vērtīgo arhīvu un visu bibliotēku pa logu, pāri sētai uz lielceļa mācītājmājas priekšā, aplēja ar benzīnu un sdedzināja. Ap četriem no rīta uguns izdzisa”. 25.jūlijā arī Hofcumbergas (Tērvetes) mācītājmājā ticis sadedzināts arhīvs, pēc tam, kad mežā notikusi kauja. Savās atmiņās A.Bīlenšteins raksta, ka 30.jūlija rītā apmeklējis nelaimes piemeklēto amata brāli. Atgriezies mājās, viņš novietojis drošībā

²⁰ Dobeles novadpētniecības muzejs, Dobeles evaņģēliski luteriskās draudzes baznīcas grāmata, mācītāja Augusta Bīlenšteina rokraksts, 1905.gads.

²¹ Švābe, Arveds. Latvijas Vēsture 1800 – 1914. 2. izdevums. – [Upsala]: Daugava, 1962. – 450.lpp.

²² Dobeles novadpētniecības muzejs, Dobeles evaņģēliski luteriskās draudzes baznīcas grāmata, mācītāja Augusta Bīlenšteina rokraksts, 1905.gads.

²³ Turpat.

sava arhīva „vissvarīgākās, neatvietojamās ” daļas, kā arī zinātniskos manuskriptus. Bagātīgo bibliotēku bijis neiespējami noslēpt. Zinādami, ka gaidāmi bruņoti iebrucēji, mācītāja ģimenes locekļi nav gatavojušies aizstāvēties: „mēs mierīgi gaidījām to, kam bija jānotiek”. Mācītājs atceras, ka Grīnhofas (Zaļās muižas) un Hofcumbergas apkārtnē tajās naktīs degušas mājas „un no mūsu mājām šur tur pie apvāršņa bija redzams uguns spožums”. Mācītājs atceras, ka pirms iebrukuma viņš ar sievu kavējies rakstāmistabā, tad atskanējusi plīstošu logu šķindoņa. Iebrucēji pieprasījuši baznīcas grāmatas un Bībeles. Tad zāles vidējā loga slēgi tikuši atlauzti. Mācītāja meita Marta atvērusi logu un lūgusi pušus, kas viņai pretī stiepuši plinšu stobrus, nesaplēst logus un atļaut noņemt puķupodus, arī mirti... Apmēram 10 jauni puši, sejas paslēpuši platmalēs, ielekuši pa logu, iebrucēji bijuši bruņoti, pieprasījuši arhīva skapja atslēgas. Ģimenes locekļi nostājušies priekša bibliotēkai. Skapja saturs pa logu ticis izmests uz verandas no kurienes laupītāju izpalīgi „ar pērtiķveida” ātrumu aiznesuši baznīcas grāmatas un vēstules, visu mācītāja personīgo korespondenci kopš 1840.gada, no mājas iznestie dokumenti, vēstules un grāmatas tikušas nogādātas uz lauka aiz augļudārza un sadedzināti. No bibliotēkas, neskatoties uz ģimenes locekļu pretošanos, ticis izrauts krietns skaits grāmatu. Barvedis bijis pieklājīgs, atvainojies par nodarīto, un sacījis, ka viņam draudot lode, ja neizpildīšot pavēli. Taču kāds cits puisis teicis: „visas mācītāju muižas ir slepkavu bedres un pats velns dibinā. Ar to viņš domāja mani pašu”. Kā turpina mācītājs, šis naidis atgādinājis uzrakstu, ko trīs jauni puši pēc atpūtas uz mācītāja dārza sola bija pienaglojuši pie koka dārzā: „Nost ar tevi, tu darbaļaužu slepkava Bīlenštein!” Vakarēdiena piederumi slimajiem, gluži tāpat kā mācītāja Zēberga īpašumā, palikuši neskarti. Jāpiebilst, ka A.Bīlenšteina atmiņas Dobeles novadpētniecības muzejā nav pieejamas pilnībā, mācītāja rakstītais apraujas teikuma vidū, pagaidām nav zināms, kur glabājas turpinājums²⁴.

Augusta Bīlenšteina arhīvs un bibliotēka gandrīz pilnībā tika iznīcināta revolucionāru otrā iebrukuma laikā 1905.gada decembrī. Tomēr daļa A.Bīlenšteina arhīva ir saglabājusies līdz mūsdienām.

Šo A.Bīlenšteina uzskatu un atmiņu izklāstu gribētos nobeigt ar kādu viņa autobiogrāfijas ierakstu no 19.gs 40.gadiem, kas raksturo cienījamo mācītāju un zinātnieku kā latviešiem lojālu, izglītības centienu aizstāvi: „Es savā mazajā draudzē nodibināju latviešu grāmatu bibliotēku. Pēc latviešu Literārās biedrības ierosinājuma, tādas sāka parādīties daudzās draudzēs. Svētdienās grāmatas sakristejā tika mainītas. Es nebiju vienīgais, kas šādā veidā veicināja garīgo dzīvi savā draudzē”²⁵.

²⁴ Dobeles novadpētniecības muzejs, Dobeles evaņģēliski luteriskās draudzes baznīcas grāmata, mācītāja Augusta Bīlenšteina rokraksts, 1905.gads.

²⁵ Bīlenšteins, Augusts. Kāda laimīga dzīve. Dobeles mācītāja Dr. A.Bīlenšteina autobiogrāfija. – Rīga: Rīgas multimēdiju centra apgāds, 1995. – 89. lpp.